

ZAKON O SUDIJAMA U SRBIJI IZ 1881. GODINE

Smjena režima u Srbiji, 19. oktobra 1880. godine (ostavka liberalne vlade Jovana Ristića i formiranje vlade Milana Piroćanca), na unutrašnjoj političkoj pozornici dovela je do novog rasporeda političkih faktora, pripremajući ujedno razvitak nove ustavnosti. Smjena koja se ostvarila oktobra 1880. godine bila je rezultat zajedničke borbe naprednjačko-radikalne opozicije protiv režima na čijem su čelu bili liberali. Prodor ovih protivnika liberala režim je sve do 1880. godine sprečavao pojačanim policijskim pritiskom, naročito posle srpsko-turških ratova. Međutim, već tada je, realno, udružena opozicija predstavljala jaku političku snagu sa kojom se moralo računati. Bilo je jasno da je policijski pritisak mogao samo za izvesno vreme odlagati trenutak kada će se stvarnim odnosima između političkih faktora početi da rešavaju bitni društveni i državni problemi. Taj pojačani državni pritisak nametao je potrebu razrade određenih programa onih političkih snaga koje su zaustavljene u svome usponu uoči srpsko-turških ratova.

Vrlo brzo posle formiranja vlade od 19. oktobra 1880. dolazi do razlaza između dotadašnjih političkih saveznika, tako da se oni već u početku prvog skupštinskog saziva nove skupštinske periode javljaju sa svojim posebnim programima, a zatim formiraju i posebne političke stranke — radikalnu i naprednjačku. Taj razlaz, čiji je početak svakako u zaobilaženju radikala prilikom formiranja vlade Milana Piroćanca, sve više jača u toku daljeg skupštinskog rada, kada će radikalna stranka postati opozicija naprednjačkom režimu.

Naprednjaci, u želji da ostvare spoljno-politički program, koji su prihvatili kao knežev uslov za dolazak na vladu, nastojali su ustupcima u unutrašnjoj politici da obezbede podršku radikala u spoljnoj politici. Radikali su prihvatili ustupke u unutrašnjoj politici, ali nisu imali nameru da pružaju podršku vladinoj spoljnoj politici. Do prvih skupštinskih kriza upravo će i doći povodom pojedinih pitanja iz vladinog spoljnopolitičkog programa. Međutim, u vreme ostvarivanja programa unutrašnje politike, kroz zakonodavnu delatnost skupštine 1880/81. godine (dopune Zakona o poslovnom redu u Narodnoj skupštini, Zakon o sudijama, Zakon o štampi, Zakon o zborovima i udruženjima), biće značajne one razlike u gledištima, koje su suštinski odvajale radikale od naprednjaka i pre njihovog potpunog razilaženja.

Može se pretpostaviti da bi naprednjaci od pojedinih zakona (npr. Zakona o štampi, Zakona o zborovima i udruženjima), koji su bili deo ranijeg programa udružene opozicije, rado odustali posle for-

miranja svoje vlade, a naročito posle formiranja posebnih političkih stranaka. Ipak su ih obaveze obeleženog spoljnopolitičkog programa i nada da će ga uspešno ostvariti, primoravali da se do kraja pridržavaju unutrašnjeg programa, Delimično, kroz ostvarenje toga programa, zaklanjajući se za proklamovanim principima, naprednjaci su zadovoljavali i izvesne svoje čisto stranačke interese. Takav je slučaj bio sa Zakonom o sudijama od 9. februara 1881. godine. On je ostvarivao davno proklamovani princip sudijske nezavisnosti, ali je ujedno omogućavao jednostranački sastav sudova, uz obezbeđenje potrebnih finansijskih uslova za uklanjanje liberala i postavljanje naprednjaka.

I

Zakon o sudijama, u čijem bi se okviru garantovala nezavisnost sudija, — nezavisnost koja se znatno ranije tražila zajedno sa slobodom štampe, opštinskom samoupravom, slobodom zбора i udruživanja — donet je skoro na početku skupštinskog saziva, 9. februara 1881. godine. Ostvarenje nezavisnosti sudija Zakon o sudijama garantuje kroz njihovu izbornost (delimičnu), stalnost, nepokretnost i bolji materijalni položaj, odnosno povećanje njihovih plata. Ali, ako se kod drugih zakona može reći da su naprednjaci sami sebe dovodili u nezgodan položaj, da ono što su kroz zakone garantovali u praksi suzbijali, Zakonom o sudijama želeli su da ostvare i neko svoje obezbeđenje. Zakon sadrži princip sudijske nezavisnosti, ali i realne uslove da tu nezavisnost zadobiju sudije koji su po svojoj stranačkoj pripadnosti bili naprednjaci, pa u tome svojstvu i stekli sudijska zvanja. Zbog toga, realna ocena nastojanja da se obezbedi nezavisnost sudija (njihova izbornost, stalnost i nepokretnost) ne sme da prenebegne činjenicu da je taj zakon istovremeno obezbeđivao finansijske mogućnosti za reorganizaciju sudske struke u vreme kada su stranački odnosi bili definitivno rešeni i kada je sklop administrativnog vrha određivao i obezbeđivao takav isti sastav čitavog administrativnog aparata.

Zbog svega toga potrebno je sagledati u kojoj meri naprednjački Zakon o sudijama dosledno i do kraja obezbeđuje sudijsku nezavisnost, odnosno u kojoj meri sadrži garancije te nezavisnosti. S druge strane, s obzirom na već napred rečeno o personalnim promenama u sudovima, koje nose stranački (naprednjački) karakter, opravdano se postavlja pitanje u kojoj meri je obezbeđenje sudijske nezavisnosti poslužilo kao sredstvo da se izvrši stranačko popunjavanje sudova. Na takva razmatranja navode, najpre samo vreme donošenja zakona (pre svih ostalih zakona koji garantuju političke slobode), zatim i određene njegove odredbe i sredstva za njihovu primenu (povećanje sudijskih plata, kombinacija izbornog sistema sa sistemom naimenovanja sudija, kredit ministru pravde za reorganizaciju sudstva, itd.).

Iz tih razloga bi možda realnije gledanje na izvesne postupke naprednjačke vlade ukazalo i na njihove druge dimenzije. Naprednjačkom ministru unutrašnjih dela Milutinu Garašaninu se pripisuje raspis područnim policijskim vlastima o njihovom nemešanju u izbore 1880. godine, kao izraz stava nove vlade o nužnosti slobodnih izbora. Nije li razlog tome raspisu bio čisto liberalni sastav područnih poli-

cijskih vlasti, odnosno da li bi do takvog raspisa došlo da se radilo o drugojačijem sastavu okružnih i sreskih policijskih vlasti? Zašto i kasnije, prilikom izbora za skupštinu, taj isti ministar unutrašnjih dela nije izdao raspis slične sadržine, nego je već uoči dopunskih izbora maja 1882. godine, sam vršio raspored policijskih činovnika po celoj zemlji, ne bi li uz njihovu pomoć obezbedio naprednjačku većinu i skupštinski kvorum uopšte.

Sa takvog aspekta treba posmatrati i naprednjački Zakon o sudijama, za šta ima dovoljno elemenata i u debati u načelu i u debati u pojedinostima, koja se vodila prilikom donošenja toga zakona. Pripadnici radikalne stranke su ukazivali na pojedine nedoslednosti u izvođenju principa sudijske nezavisnosti.

Diskusija prilikom donošenja prvog posebnog Zakona o sudijama, koji je ujedno i prvi propis o sudijskoj nezavisnosti u Srbiji, interesantna je i zbog političkih uslova u kojima se odvijala, kao i zbog različitih gledišta na sam predmet i pojedine njegove komponente.

No, bez obzira na sve što je rečeno, činjenica je: da je naprednjačka vlada 1881. godine podnela skupštini predlog Zakona o sudijama, u kome su sadržane osnovne garancije sudijske nezavisnosti: stalnost, nepokretnost, izbornost (delimična), povećanje plata, i da je time prvi put u Srbiji došlo do ispunjenja zahteva koji se isticao skoro na svim skupštinama počev od Svetoandrejske, a sve do 1881. godine bio i sastavni deo političkog programa pojedinih političkih grupa.

II

Na XVIII skupštinskom sastanku, održanom 28. januara 1881. godine, pročitao je vladin projekt Zakona o sudijama.¹⁾ Projekt sadrži 48 članova raspoređenih u 8 glava.

U glavi I («Koji mogu biti sudije»), dati su uslovi za sticanje sudijskog zvanja u pogledu državljanstva, godina starosti, stručnih kvalifikacija i kretanja u službi za prvostepene (okružne) sudove (čl. 1); apelacioni (čl. 2) i kasacioni (čl. 3) sud. Isto tako, paralelno su dati i pomenuti uslovi za sticanje predsedničkog položaja u ovim sudovima. Glava II («O postavljanju sudija»), već po samom naslovu koji nosi, ne obećava mnogo u pogledu garantovanja sudijske nezavisnosti. Sudije okružnih sudova postavlja knez na predlog ministra pravde. Tek u višim sudskim instancama obezbeđena je izbornost sudija, kao i predsednika okružnih, apelacionog i kasacionog suda. Predsednike okružnih sudova, članove i predsednika apelacionog postavlja takođe knez ukazom, ali od onih lica koja po ovom zakonu budu izabrana od apelacionog i kasacionog suda i ministru pravde za to predložena (čl. 7). Članove i predsednika kasacionog suda postavlja knez ukazom od onih lica koje kasacioni sud u svojoj opštoj sednici izabere i za to ministru pravde predloži (čl. 8). Iz navedenih članova vidi se da vlada za svoj projekt Zakona o sudijama nije usvojila čist sistem izbora sudija od strane kolegijalnih stručnih tela, a ni čist sistem nimenovanja od strane ministra pravde kao organa upravne vlasti. Sudije

¹⁾ Stenografske beleške narodne skupštine 1880/81, I deo, Beograd, 1881, 436—443.

prvostepenih sudova se postavljaju od strane upravne vlasti, predsjednici svih sudova i sudija viših sudova se predlažu od strane stručnih kolegija i potvrđuju od strane upravne vlasti. S obzorom da su stručni kolegijumi morali za određena zvanja da biraju po dva kandidata, upravna vlast je pri potvrđivanju mogla da čini uži izbor. Nesumnjivo, da u takvim uslovima način dolaska na sudijski položaj nije dosledno i do kraja sproveden tako da garantuje sudijsku nezavisnost.

Dok se na planu izbornosti stalo na pola puta, u potpunosti su date druge dve garancije sudijske nezavisnosti-stalnost i nepokretnost (čl. 9 i 10). Sudije su u svojim zvanjima stalni. Samo presudom redovnih sudova ili po propisima ovog zakona sudija može izgubiti svoje zvanje i s njim skopčane koristi. Sudija ne može biti stavljen u penziju, sem u slučajevima propisanim ovim zakonom. Sudija ne može biti premešten protiv svoje volje ni po potrebi službe, ni sa unapređenjem, ni u istom zvanju, niti na drugu kakvu sudsku ili upravnu službu. Ni jedan sudija se ne može postaviti za privremenog.

Glava III bliže razrađuje način izbora predsednika okružnih sudova, kao i predsednika i članove apelacionog i kasacionog suda, i nosi odgovarajući naslov (čl. 11—18). Apelacioni i kasacioni sud, kao stručna tela koja vrše izbor, nemaju isključivo učešće u popunjavanju upražnjenih predsedničkih i sudijskih mesta, nego tu nadležnost dele sa ministrom pravde. Oni su ograničeni obavezom da na svojim opštim sednicama izaberu po dva lica za svako upražnjeno mesto i da takav predlog pošalju ministru pravde. Tek on između predloženih kandidata odlučuje ko će popuniti upražnjeno predsedničko ili sudijsko mesto. Zbog toga ovo i nije čist izborni sistem za sticanje sudijskog zvanja, već je kombinovan sa sistemom naimenovanja. Tako kombinovani sistem daje mogućnost upravnoj vlasti da utiče na lični sastav svih sudskih instanci.

Glava IV («O stavljanja sudija u penziju») i glava V («O premeštanju sudija») razrađuju mogućnosti penzionisanja i premeštanja sudija (iz čl. 9 Zakona). Penzionisati se može samo onaj sudija koji je navršio 60 godina, ili je telesno i duševno nesposoban da obavlja poslove svog zvanja, ili kad sam to bude zatražio, iz uzroka koji su predviđeni i za ostale činovnike, prema Zakonu o činovnicima građanskog reda. Sudija može biti premešten iz jednog u drugi sud samo onda kada se ustrojstvo ili raspored sudova zakonom promeni, te se ili neki sudovi ukinu ili se broj sudija smanji.

Glava VI reguliše odgovornost sudija. Odgovornost je krivične, građanske i disciplinarne prirode. Sudija, prema prirodi krivice, podleže suđenju redovnih sudova (krivična i građanska odgovornost) i kasacionog suda (administrativna odgovornost). Sudija se ne može dati sudu dok to ne odobri kasacioni sud na svojoj velikoj sednici. Ovo odredba čl. 105 Ustava od 1869. godine vrlo je detaljno razrađena. Postupak počinje da teče podnošenjem tužbe privatnog tužioca ili ministra pravde po službenoj dužnosti (čl. 27). Ministar pravde dostavlja tužbu kasacionom sudu da reši: da li ima osnova za optuženje (čl. 28). Ako rešenje velike sednice kasacionog suda glasi da ima mesta davanju sudije pod sud, ministar pravde određuje sud koji će delo suditi (čl. 31). A sud dalje postupa po propisima Zakona o postupku sudskom

u krivičnim delima ili građanskim parnicama, zavisno od prirode dela za koje se sudija optužuje (čl. 32). U toku postupka tuženi sudija ima pravo da zahteva da se pozove i velikoj sednici kasacionog suda lično pruži obaveštenje o delu za koje se optužuje (čl. 30). Sudija se ne može osuditi ni na disciplinsku kaznu, dok se ne sasluša (čl. 42).

U posebnoj glavi (glava VII, — samo jedan član) regulisane su plate sudijama i predsednicima svih sudova. Vlada nije izašla sa konkretnim iznosima novih sudijskih plata; već se ograničila na to, da prema rangu sudskih instanci razvrsta njihove sudije i predsednike u šest platnih grupa.

Glava VIII reguliše status zatečenih sudija, koji dobijaju sva prava po ovom zakonu, kao i stupanje na snagu ovog zakona. Poslednjim članom (čl. 48) određuje se koji propisi gube snagu stupanjem na snagu Zakona o sudijama. Reč je o više propisa iz različitih zakona u kojima se nalazila materija o sudijama, s obzirom da nije bilo posebnog zakona o sudijama (Ustrojstvo prvostepenih sudova, Ustrojstvo apelacionog suda, Ustrojstvo kasacionog suda, Zakon o činovnicima građanskog reda, i dr.).

III

Vladin projekt Zakona o sudijama najpre je, prema već ustaljenoj proceduri donošenja zakona u skupštini, razmatrao zakonodavni skupštinski odbor. O podnetom predlogu odbor nije imao jedinstven stav, te je došlo do podele odbora na odborsku većinu i manjinu, koje su odvojeno podnele svoje izveštaje. Izveštaj odborske većine podnelo je 6 od ukupno 9 članova zakonodavnog skupštinskog odbora. Razmimoilaženja u stavovima koja su dovela do podele odbora na većinu i manjinu imaju za osnovu iste razloge koji će dovesti i do različitih stavova poslanika u skupštini, te se može reći da je sastav i rad odbora umanjena skupštinska slika. Naprednjačka vlada je, preko skupštinskog odbora u kome su većinu imali naprednjaci, svojoj skupštinskoj većini preporučila Zakon o sudijama, radikalna manjina u odboru je svojim skupštinskim drugovima kroz svoj izveštaj saopštila čime treba usloviti usvajanje Zakona o sudijama.

Izveštaj odborske većine² sadrži najpre uvodni deo, u kome su izraženi načelni stavovi povodom učinjenog predloga, dati kao osnovni argumenti za prihvatanje predloga. Istaknute su potrebe koje su zahтеvale podnošenje predloga sa takvom sadržinom, a navedeni su i osnovni stavovi predloga kojima se, prema mišljenju odborske većine, dovoljno obezbeđuje novi, nezavistan položaj sudija.

Ističući u uvodnom delu značaj i sadržaj sudske funkcije u državi uopšte, odborska većina posebno podvlači da je za izricanje pravde i strogu primenu zakona nužno stručno znanje i nepokolebljiv karakter. Zato je teško u svim prilikama dostojno odgovoriti toj dužnosti, jer su i sudije ljudi, sa vrlinama i slabostima; i oni stupaju u određene odnose prema državi, društvu, porodici, svojim starijim i svojim mlađima. »Ako se obazremo na njihov položaj, njih postavlja i unapređuje državna vlast, ako pogledamo na njihov rad, oni su posve-

²) Isto, 443—456.

dnevno izloženi pravednoj i nepravednoj oceni njihovih parničara, od kojih se svako nada zadovoljenju svojih interesa«. U današnjim prilikama, pored svega pomenutog, položaj sudija je postao teži i ozbiljniji, jer treba »brinuti se o svom dobrom imenu, stajati u dobrom glasu kod svojih pretpostavljenih, hraniti i braniti svoja ubeđenja, čuvati svoje lične odnose, vršiti savesno svoju dužnost, ne izlagati se nikakvim iskušenjima ni odozgo ni odozdo, i u isto doba očuvati svoj položaj i nadu za napredak.« Prema ovakvim prilikama moglo se desiti »da se poneki karakter pokolebao, da je katkad nauka zadremala, da je znanje potamnilo, a proteklo iskušenje na vratima mirne savesti zakucalo! Ali, ako dopustimo ili pretpostavimo ovakve slučajeve, onda gde nam je spokojstvo, gde pouzdanje u pravdu, gde bezbednost za naše ime, familiju, našu imovinu, kakva sigurnost za naša građanska i politička prava?«³⁾

To sve iziskuje potrebu da se garantuje strogo izricanje zakonske pravde, a da se to postigne »treba sudiju na neki način ograditi moralno i materijalno od mogućih navala i iskušenja«, stvoriti mu takve uslove da on »u granicama čovekove mogućnosti bude nosilac znanja i pravne istine, svećenik pravde«, »da on svojim ponašanjem i znanjem uliva poštovanje, svojom savesnošću i karakterom veru i pouzdanje«.⁴⁾

Prema odborskoj većini, za to u predlogu Zakona o sudijama ima osnova iz sledećih razloga:

— zahteva se stručna sprema, niko ne može biti sudija koji nije završio pravne nauke u zemlji ili na strani;

— utvrđeno je načelo nekretnosti sudija: sudija se ne može premetiti iz jednog suda u drugi protiv svoje volje, ne može se protiv volje ni unaprediti, u sudskoj ili upravnoj službi. Na taj način sudija postaje nezavistan te može slobodno, bez spoljnih uticaja da izriče svoj sud, »sedeći za sudskim stolom niti ima čega da se plaši ni da se čemu nada«, te može »prema svima i svakome da bude ravnodušan kao i sam zakon«;

— budućnost i unapređenje sudija neće zavisiti od ministra, nego od njihovog rada i stečenog glasa, jer sem sudija prvostepenih sudova predsednici svih sudova i sudija apelacionog i kasacionog suda bira ju se prema unapred utvrđenom načinu od viših sudova;

— navedene garancije povlače za sobom odgovornost sudija, prema kojoj zavisno od roda krivice (krivične, građanske, administrativne) podleže suđenju redovnih sudova ili kasacionog suda, te se sudija i u tom pogledu izvlači ispod vlasti ministra;

— na kraju, ovim se Zakonom ide i na to, da se popravi i materijalno stanje sudija, jer dobar materijalni položaj sudija je takođe garancija njihove nezavisnosti.

To su osnove na kojima se, prema odborskoj većini, zasniva sudijska nezavisnost, kao uslov za strogu primenu zakona i izricanje pravde, a koje se nalaze u Zakonu o sudijama koji vlada predlaže skupštini.

³⁾ Isto, 444.

⁴⁾ Isto.

Prelazeći u izveštaju dalje na pojedine konkretne odredbe vladinog predloga, sa namerom da uspešnije i doslednije od vlade obezbedi sudijsku nezavisnost, koja namera je potencirana samim sastavom odborske većine i stavom odborske manjine, većina je predložila sledeće bitnije izmene:

— u glavi I, čl. 1, odborska većina je doslednije sprovela stav o potrebnoj stručnoj spremi za sticanje sudijskog zvanja, jer je, brisanjem stava 2 iz čl. 1 vladinog predloga ukinula mogućnost da i neko ko nije završio pravne nauke bude sudija, što je vlada predvidela u svom predlogu;

— u istoj glavi, izmenom čl. 4, odborska većina je omogućila da se za sudije i predsednike svih sudova biraju i ona lica koja su presudama redovnih sudova osuđivana na političke zločine i istupe;

— u glavama II, III, IV i V, sem nekih sitnijih izmena, više tehničkog karaktera, odborska većina nije ništa dirala.

— u glavi VI («O odgovornosti sudija»), izvlačeći svoj zaključak da je ovim zakonom, kod odgovornosti, sudija oslobođen nadzora i vlasti ministra, odborska većina je nastojala da izmenama odgovarajućih odredbi taj princip doslednije sprovede. Tako je u čl. 27, gde se predviđa kome može da se podnese tužba protiv sudije za zločinstva i prestepe ili za naknadu štete, dodala da se tužba može podneti i neposredno kasacionom sudu (ne samo ministru pravde, kako je to predložila vlada). Zatim je izmenom čl. 28 obavezala ministra pravde da u roku od 15 dana po prijemu tužbe, tužbu sa dokazima sprovede kasacionom sudu, dok ranije ministru pravde za to nije bio određen nikakav rok. Osim toga, odborska većina predvidela je da sam kasacioni sud na velikoj sednici određuje sud koji će delo suditi, i o tome samo izvestiti ministra pravde, dok je po vladinom predlogu ministar pravde trebalo da određuje sud koji će suditi optuženom sudiji.

Sem navedenih izmena, odborska većina je u svom izveštaju iznela i konkretne predloge za popunu onih odredbi koje vlada nije precizirala: odredila je iznos plata za pojedine kategorije sudijskih zvanja, kao i dan od kada će Zakon stupiti u život. Plate su sudijama i predsednicima sudova određene u rasponu od 10.000 dinara (predsednik kasacionog suda) do 3.000 (sudije prvostepenih sudova), s tim što su prema predlogu odborske većine zavedene periodske povišice (posle četiri godine 3.500, a posle druge četiri godine 4.000 dinara).

Prelazna naređenja su dopunama naročito obogaćena, što je bio rezultat dogovora naprednjačke vlade sa zakonodavnim skupštinskim odborom, u vladinim nastojanjima da sprovede partijsku reorganizaciju sudske struke. Da bi politički uspešnije delovala, vlada je odgovarajuće predloge dostavila skupštini preko skupštinskog odbora i njegovog izveštaja, a ne kao svoj predlog, odnosno ne preko svog predloga. U vladinom predlogu nisu predviđene (prema tome, nove su) sledeće odredbe (ujedno su i novi članovi Zakona, pošto je odborska većina, zbog predloženih izmena, izvršila prenumeraciju članova):

— čl. 45: »Za vreme dok ovaj zakon ne stupi u život, a u želji dobrog sastava sudova, ovlašćuje se ministar pravde:

Da može postaviti sudije na zvanja niža po rangu, no sa platom koju imaju.

Da može postaviti za predsednika kasacionog suda od članova državnog saveta, koji će zadržati platu koju imaju.⁵⁾

— čl. 46: »U istoj celiji dobrog sastava sudova stavlja se ministru pravde na raspoloženje suma od 100.000 dinara na penzionisanje.«⁶⁾

—Čl. 48 je popunjen određivanjem dana kada Zakon-stupa u život (»na jedan mesec dana od dana kad ga Knez potpiše«), ali je, prema dodanom tekstu, naređenje iz čl. 46 trebalo da stupi na snagu odmah posle kneževog potpisa (»po naređenje u čl. 46 ovoga zakona za sumu od 100.000 dinara, koja se ministru pravde odobrava na penzionisanje počće važiti odmah, kad Knjaz potpiše ovaj zakon«). Suština ovog dodanog teksta je objašnjena u debati povodom ovog predloga. To je, ustvari, značilo da su se za mesec dana pre stupanja na snagu Zakona o sudijama sudovi imali očistiti od liberala i popuniti naprednjacima, što je i bio razlog zbog koga je naprednjačka vlada požurivala donošenje ovog Zakona.

IV

Izveštaj odborske manjine⁷⁾ takođe sadrži uvodni deo i predlog o konkretnim izmenama koje su ustvari primena i razrada načelnih stavova iznetih u uvodnom delu.

U uvodnom delu članovi odborske manjine su istakli dva pitanja koja bi, prema njihovom mišljenju, trebalo rešiti nešto drugojačije, nego što je to učinjeno u vladinom projektu, ako bi se htelo govoriti o doslednom sprovođenju »principa sudske nezavisnosti«. Projekt Zakona o sudijama ne izvodi potpuno taj princip »jer dokle se njime s jedne strane osigurava samostalnost mišljenja i suđenja savesnih sudija, dotle i širom otvaraju vrata svakom onom sudiji, osobito sudijama najvišeg tj. kasacionog suda da bez ikakve faktičke odgovornosti mogu obilaziti zakone i njihova naređenja. . . ne imajući po ovom zakonu nikakve kontrole nad sobom i ne dajući skoro nikome računa od svog rada.«⁸⁾ Zbog toga» nema jemstva za lična i imovna prava svijuu i svakoga«. Ovu prazninu u vladinom predlogu članovi odborske manjine mislili su da popune ustanovom »državne porote«, ali su od toga odustali, s obzirom na čl. 117 Ustava od 1869. godine, koji tačno predviđa kada se i zašto porota može ustanoviti. Prilikom izmene Ustava treba voditi računa o toj mogućnosti kontrole nad kasacionim sudom putem državne porote, a za sada приметnu prazninu u Zakonu o odgovornosti najvišeg, kasacionog suda treba popuniti njegovom odgovornošću pred narodnom skupštinom, u kome smislu odborska manjina i čini konkretan predlog. Članovi odborske manjine, »poimajući šta znači nezavisnost savesnog sudije pri izricanju pravde uopšte, a posebno pri procesima političkog karaktera«, i predlažu ovakvo rešenje, ne čekajući promenu Ustava da bi se nad kasacionim sudom zavela kontrola putem državne porote. Prema njima, moguće je da će se češće od sada pojavljivati procesi političkog karaktera, usljed ustanova, po kojima će slobodoumlja naših državljanja poći smelijim i odmerenijim kora-

⁵⁾ Stenografske beleške narodne skupštine 1880/81, 455.

⁶⁾ Isto, 456.

⁷⁾ Isto, 457—460.

⁸⁾ Isto, 457.

kom po svima pravcima umnoga rada, kao što su ustanove 'šira slobodna štampa' i 'sloboda javnih zborova i udruženja', te baš zbog toga treba obezbediti da se »do što čistije i jasnije pravde u tima prilikama dođe«.

Drugo pitanje je pitanje postavljanja sudija prvostepenih sudova (okružnih sudova, suda varoši Beograda i beogradskog trgovačkog suda), koje treba da se vrši »onim istim putem i načinom kojim se vrši i postavljanje sudija apelacionog suda u podnetom projektu.« Opravdano se smatra da u tom načinu postavljanja sudija ima više garancija njihove nezavisnosti nego kod načina koji je vlada predložila — naimenovanje sudija koje vrši ministar pravde.

Ova dva istaknuta načelna pitanja su konkretno rešenje našla u predlogu za izmenu i dopunu odgovarajućih članova vladinog projekta. Sem toga, polazeći od potrebe da se što potpunije izvede princip nezavisnosti sudija, članovi odborske manjine su u tome smislu predložili i izmene i dopune pojedinih članova vladinog projekta Zakona o sudijama. Glavnije predložene izmene i dopune pojedinih članova vladinog projekta su sledeće:

— u glavi I treba brisati odredbe o predsednicima pojedinih sudova, jer su se članovi odborske manjine izjasnili protiv stalnih predsednika svih sudova, a za njihovo biranje od strane kolegijuma iz sopstvene sredine na godinu dana;

— u glavi II treba ukinuti odredbu čl. 6, koji govori o naimenovanju sudija prvostepenih sudova od strane ministra pravde, jer bi se oni od sada postavljali na isti način kao i sudije apelacionog suda;

— pošto više nema razlika u načinu postavljanja sudija prvostepenih sudova, apelacionog i kasacionog suda, odnosno pošto prema odborskoj manjini treba najpre svi da se biraju od stručnih tela (apelacionog i kasacionog suda), izmenjen je i naziv III glave, koji sada glasi: »O načinu biranja sudija sva tri stepena«. Izmene u ovoj glavi su znatnije, u cilju obezbeđenja izbornosti sudija, kao jedne od garancija njihove nezavisnosti. Vlada i odborska većina su se složili da apelacioni i kasacioni sud, u slučaju kad se koje sudijsko mesto uprazni, za to mesto biraju, na poziv ministra pravde, po dva kandidata. Odborska manjina je predložila da oba suda biraju samo jednog kandidata. Time je ministru pravde sužena mogućnost izbora, jer on od predloženih kandidata vrši konačan izbor za postavljenje. Ministar bi imao sada da bira između dva kandidata koga će postaviti, a ne između četiri. Apelacioni i kasacioni sud mogu izabrati jedno isto lice i ono bi onda bilo jedini kandidat. Osim toga, ako u kakvom narednom slučaju kandidacije bude kandidovano ponovo lice, koje je već ranije kandidovano »ima prečeg prava na izbor od ostalih.«⁹⁾ Time bi bila još više sužena mogućnost da ministar pravde utiče na lični sastav sudova, odnosno sve ove odredbe bi pojačavale sistem izbornosti sudija od strane stručnih kolegijuma — apelacionog i kasacionog suda,

— u glavi V izmena i dopuna od strane odborske manjine nije bilo;

— u glavi VI (»O odgovornosti sudija«) izmene i dopune su takođe znatne i kreću se u dva pravca: ne ostaviti sudije najvišeg suda

⁹⁾ Isto, 459.

neodgovornim i smanjiti nadležnosti i ulogu ministra pravde u postupku odgovornosti sudija apelacionog suda i prvostepenih sudova. Tužba se, prema predlogu odborske manjine, podnosi kasacionom sudu, a ne ministru pravde, kako je bilo po vladinom projektu, odnosno ne i ministru pravde, kako je bilo po projektu odborske većine. Kasacioni sud, ako nađe da ima osnova da se tuženi sudija da pod sud, određuje sud koji će delo suditi, što je po vladinom projektu trebalo da radi ministar pravde. Nova je odredba o pravu na tužbu protiv sudija kasacionog suda. Tužba se podnosi pismeno ministru pravde, a posle roka koji se tuženom ostavlja za odgovor, dostavlja se prvoj redovnoj narodnoj skupštini. Skupština rešava ima li mesta optuženju, a ako reši da ima, istovremeno određuje i koji će sud od redovnih sudova delo suditi. U ovim slučajevima presuda apelacionog suda je konačna.

— glava VII je takođe pretrpela izmene: smanjene su plate sudijama uopšte, te se prema novom predlogu raspon sudijskih plata kreće od 8.500 (za predsednika kasacionog suda) do 2.500 (za sudije okružnih sudova). Prva plata za sudije okružnih sudova je 2.500, koja se svake navršene pete godine povećava za 250 dinara, dok bude u toj službi.

Stavovi odborske manjine tokom debate u načelu i u pojednostima dobiće podršku radikalnih poslanika u skupštini i biće povod da se više puta ponovi poimenično glasanje o sadržaju pojedinih odredbi predloženog Zakona.

V

U debati u načelu¹⁰⁾ o vladinom projektu Zakona o sudijama i izveštajima odborske većine i odborske manjine, poslanici su iznosili različite stavove, povodom zahteva da se izjasne da li projekt Zakona u načelu pimađu ili ne. Oni koji su se izjasnili za prijem projekta u načelu, takav stav su obrazlagali potrebom i zahtevima koji su više puta isticali, da se uzakoni sudijska nezavisnost, da se i na taj način obezbedi izricanje pravde, da bi svako u zemlji bio siguran za svoja lična i imovinska prava, koje mu zakoni i Ustav garantuju. Ti su razlozi, kod onih koji su projekt u načelu prihvatili, prevagnuli, mada su, uzimajući reč o tome, i sami sebi ostavljali pravo da pojedine predložene odredbe ne prihvate, kada se o njima bude govorilo i odlučivalo u debati u pojednostima. Radilo se obično o nim odredbama Zakona koje su bile razlog da se dobar deo poslanika kroz debatu (mada ne i kod glasanja) izjasni protiv primanja ovog projekta u načelu. Ti se razlozi uglavnom podudaraju sa onim koje je manjina iznela u svom izveštaju: neodgovornost kasacionog suda, način postavljanja sudija prvostepenih sudova, pojačano učešće ministra pravde u postupku odgovornosti sudija, uticaj ministra pravde na lični sastav sudova, povećanje plata sudija, i dr.

Prednosti podnetog predloga isticali su poslanici iz skupštinske većine na sličan način na koji je to uradila i odborska većina. Pri tome, pravdano je i sve ono što je u samom projektu predstavljalo ne-

¹⁰⁾ Isto, 461—478.

osledno sprovođenje neke od garancija sudijske nezavisnosti. S druge strane, upravo ta nedoslednost u obezbeđenju pune sudijske nezavisnosti je i bila predmet kritike pojedinih poslanika. U tim relacijama se odvijala čitava debata u načelu povodom ovog vladinog projekta.

U debati u načelu najveći broj učesnika se izjasnio protiv povećanja sudijskih plata, te je time i uslovljavao prijem projekta Zakona u načelu.¹¹⁾ Razlog za takav stav bila je uglavnom teška materijalna situacija naroda posle iscrpljujućih srpsko-turskih ratova. Predlog je ziskivao mnogo izdataka, te mu sada, kad je narod »tako opao i u eliku sirotinju došao«, nikako nije bilo mesta. Taj je razlog bio toliko eliki, da navedeni predlog ne bi trebalo ni jedan narodni poslanik da rimi, jer — kako je rekao poslanik Mihajlo Smiljanić — »narod kad as je ovamo poslao nije nam rekao: rđavo stoje sudije i činovništvo, a da im zato povisimo platu, nego nam je dao amanet, kako ćemo emlju našu da odužimo, kako ćemo naš narod materijalno da popriamo«.¹²⁾ Ljuba Didić, iznoseći teško materijalno stanje naroda u svom rezu, isticao je zbog čega teško pada narodnim poslanicima da se izasne za vladin predlog kada se njime istovremeno traže i veća novana sredstva. Skupštinu je pitao: »Kako ću da dam odgovora ovim 10jim biračima, kad kažu: zar smo te zato poslali u skupštinu da dmah udariš u povišenje činovničkih plata?«¹³⁾ Neki od učesnika u ebati su govorili da bi sudije iz patriotizma trebalo za sada da se od-eknu povećanja plata i da »metu ruku na srce pa da pogledaju okonu oko sebe, da li ti ljudi imaju toliko plate, da mogu pristojno ži-eti«. Onda bi i »oni sami morali reći, ne može se više od naroda bar a sada pri ovakvom materijalnom stanju zemlje tražiti.«¹⁴⁾ Poslanik lekša Stanojević je takođe bio protiv povećanja sudijskih plata, pa iz oga razloga i protiv predloga u celini, sa obrazloženjem: »ta neza- isnost sudska koštaće toliko, da narod srpski ne će moći podneti«. rema proračunu poslanika Vase Pavića to je bila prilična suma: ne-avisnost sudija trebalo je da košta srpski narod preko 300.000 dinara odišnje, koliko ukupno iznose povišice sudijskih plata.¹⁵⁾

Navedeni stavovi poslanika u pitanju sudijskih plata, »koje du-oko zaseca u osećanje naroda«, nagnali su izvestioca odborske ma- jine Marka Petrovića da u svojoj završnoj reči u debati u načelu, za- raži od vlade da se izjasni da li povećanjem sudijskih plata uslovlja- a i opstanak svoga projekta u celini, odnosno da li pri projektu ostaje ako se sudijske plate ne povećaju, jer bi se onda, ako vlada pristane la pozicija plata otpadne, mnogi poslanici lakše izjasnili za Zakon.¹⁶⁾ vlada na ovo nije odgovorila posebno, jer je povećanje sudijskih plata ostavila kao jednu od garancija njihove nezavisnosti. I zaista, dobar naterijalni položaj sudija je bila jedna od garancija sudijske nezavi- nosti.

¹¹⁾ Poslanici: Sima Milošević, Novak Milošević, Mihajlo Smiljanić, Blagoje Božić, Aleksa Stanojević, Milija Milovanović, Ljuba Didić.

¹²⁾ Stenografske beleške narodne skupštine 1880/81, 464.

¹³⁾ Isto, 467.

¹⁴⁾ Isto, govor Milije Milovanovića, 473.

¹⁵⁾ Isto, 466.

¹⁶⁾ Isto, 477.

Pitanje postavljanja sudija prvostepenih sudova takođe je bilo predmet debate u načelu i za neke poslanike dovoljan razlog da se vladin projekt ne prihvati. Već na početku debate poslanik Avram Sandić je to naveo kao jedini razlog svoga neslaganja sa projektom i predložio da kasacioni i apelacioni sud biraju sudije prvostepenih sudova.¹⁷⁾ U daljoj debati takav stav je bliže obrazložen. Što se vladinim projektom htelo da prvostepene sudije postavlja ministar, značilo je da se za narod ne može dobiti onoliko koliko se htelo — smatra poslanik Sima Nestorović.¹⁸⁾ On nalazi, upoređujući ranija zakonska rešenja sa sadašnjim predlogom, da nema nikave razlike, i pored toga što se ističu prednosti sadašnjeg rešenja. Jer, postavljajući sudije prvostepenih sudova, ministar pravde određuje i kasaciju i apelaciju, pošto se iz redova prvostepenih sudija najčešće i regrutuju članovi apelacionog i kasacionog suda. Tako će opet biti po starom, kao kada je ministar pravde postavljao sudije sudova sva tri stepena.¹⁹⁾ Za izbor prvostepenih sudija odlučno je istupio i poslanik Aleksa Stanojević.²⁰⁾ Obrazlažući neslaganje između odborske većine i odborske manjine u pitanju doslednog sprovođenja izbornosti sudija, izvestilac manjine je rekao: »... badava će najviši sudovi predlagati ministru za više zvanje... kad ostavljamo ministru da inicijativom svojom sam postavlja one, iz kojih se imaju popunjavati ta viša mesta za više sudove.«²¹⁾

Neodgovornost kasacionog suda kao najvišeg suda u zemlji — pitanje na koje je ukazala odborska manjina — takođe je bila, u diskusijama poslanika, jedan od razloga za neprihvatanje vladinog predloga u načelu. Poslanici koji su o tome govorili, nisu se upuštali u teoretsko razlikovanje sudske i sudijske nezavisnosti (nezavisnosti sudstva i nezavisnosti sudija), i zavisnost jedne od druge, niti u razlaganja o sistemu podela i sistemu jedinstva vlasti i mestu sudske vlasti (sudske funkcije države) u njima, da bi sa toga aspekta posmatrali odsustvo kontrole nad najvišim sudom u zemlji. Oni su, kao i kod povećanja sudijskih plata, reagovali više politički, naglašavajući samo političke posledice takvog statusa najvišeg suda u zemlji, u vreme kada su se garantovala veća politička prava i slobode građana, a posle određenih iskustava iz rada toga suda. U osnovi, kontrolu koju nad najvišim sudom ima ministar pravde, hteli su da prenesu na narodno predstavništvo.

Isticano je da se neograničena vlast kasacionog suda ne slaže sa funkcijom koju taj sud ima: on je najviši sud, izriče najveću pravdu u zemlji, pa treba i da je najodgovorniji. Odsustvo odgovornosti kasacionog suda u suprotnosti je i sa Ustavom, jer su prema čl. 105 Ustava (od 1869. godine) svi činovnici odgovorni za svoja zvanična dela. Prema čl. 103. Ustava u Srbiji je samo vladalac neodgovoran, a svi ostali moraju biti pod kontrolom. Iz tih razloga se Veljko Jakovljević zauzimao za odgovornost kasacionog suda pred narodnom skupštinom,²²⁾ ali je za razliku od predloga odborske manjine, tražio da dve skupštine, jedna za drugom, rešavaju o odgovornosti sudija kasacionog suda

¹⁷⁾ Isto, 461.

¹⁸⁾ Isto, 463.

¹⁹⁾ Isto.

²⁰⁾ Stenografske beleške narodne skupštine 1880/81, 472.

²¹⁾ Isto, 477.

i da se oni pod sud dadu, tek ako to reši i druga skupština. Ovo utoliko pre što odgovornost nižih sudija čini iluzornom neodgovornost viših sudija kojima niži odgovaraju.²²⁾

Izvestilac manjine, Marko Petrović, u svojoj završnoj reči nešto je šire objasnio zahtev manjine da se uvede odgovornost sudija kacionog suda. Odborska manjina je želela da i nad najvišim sudom ustanovi kontrolnu vlast, i to vlast narodnog predstavnštva, u nameri »da ne bi zaštitom pojedinog sudije i celokupnog suda od upliva i prisilja s više stvorili priliku da se tiraniše društvo ili pojedinac«.²⁴⁾ Taj princip odgovornosti najvišeg suda pred narodnim predsedništvom, s obzirom da nije usvojen ni u praksi ni u teoriji evropskih država, manjina ne iznosi skupštini »kao pozitivno uverenje da ćemo njime postići željenu pravdu«, nego ga samo stavlja na ocenu poslaničke savesti i uviđavnosti.

To su uglavnom razlozi zbog kojih su mnogi poslanici smatrali da vladin projekt ne obezbeđuje dovoljno sudijsku nezavisnost, odnosno zbog kojih su se u debati izjasnili da ga ne prihvataju.

Posebno je karakteristično istupanje poslanika Dimitrija Katića, koji je i kasnije ostao dosledan svojim izraženim stavovima, mada su mnogima izgledali nelogični. Odlučno je bio protiv donošenja Zakona, smatrajući da je to davanje narodu vode, onda kada on traži hleba, odnosno da to nije preka narodna potreba, da ima i prećih stvari za narod u tadašnjem momentu i u tadašnjim uslovima. Svoj stav najjasnije je izrazio rečima: »Nisam protiv nezavisnosti sudija, niti ičije nezavisnosti, ali dajući ovu nezavisnost sudijama, oficirima, sveštenicima, policijskim vlastima — kad svima dademo — narodu ništa ne ostaje«.²⁵⁾ Svoje pristajanje na novi položaj sudija uslovio je izmenom ustava, kojom bi prilikom moglo doći do pogađanja — »šta da im damo, a šta nama da ostane«.

Poslanicima koji su se u debati u načelu izjasnili protiv vladinog predloga, ne može se prebaciti da nisu isticali i njegove dobre strane. Često su pominjali osiguranje stalnog položaja sudija kao jednu od garancija sudijske nezavisnosti.²⁶⁾ Isto tako, kao dobra strana ovog zakona isticano je i načelo isbornosti za sudije viših sudova, koje bi trebalo upotpuniti i proširiti i na prvostepene sudove. To su — zaključivali su, a često od toga i polazili mnogi poslanici — mogućnosti koje garantuju pravednije suđenje od dosadašnjeg. Ali, smatrali su ih nedovoljnim, pa su ih u diskusiji dopunjavali novim garancijama, ili su brisali one odredbe koje su potirale značaj pojedinih garancija.

Principijelnost se ne može pripisati onim poslanicima koji su se izjasnili za prijem predloga Zakona o sudijama u načelu. Ne zbog drugojačijih stavova iz opozicionih vremena, nego što su pravdali i stvari koje očigledno ne obezbeđuju sudijsku nezavisnost, ili su preterivali u isticanju prednosti podnetog predloga. Za njih sada čak i postavljanje sudija prvostepenih sudova od ministra pravde nije ugrožavalo nezavisnost sudija niti je bilo mana predloga, jer »sudijama ko-

²²⁾ Isto, 464—465.

²³⁾ Isto, govor Pere Velimirovića, 473.

²⁴⁾ Isto, 476.

²⁵⁾ Isto, 470.

²⁶⁾ Isto, Đoka Miletić — 463; Pera Velimirović — 473, 474.

je postavlja ministar, ne da najveći sud da pođu stranputicom«.27) Isticali su da je dovoljno to što se ovim zakonom uvodi nepokretnost sudija, da bi bili i stvarno nezavisni; odnosno, da je stalnost i nepokretnost sudija osnovna garancija sudijske nezavisnosti, a time i pravde u zemlji. Zato su prebacivali onima koji su predlog kritikovali, da je to davnašnja želja naroda i da vladi treba zahvaliti što je predlog podnela. Ljuba Stanojević je tom prilikom ukazao na jednu pojavu iz već duge prakse odnosa skupštine i vlade. Govoreći o tome da ovaj zakon treba što pre usvojiti, jer ga vlada podnosi tek sada, iako je narod još od Svetoandrejske skupštine izjavljivao želje da se uvede sudska nezavisnost, rekao je: »Ako bi se ova prilika propustila, ja baš onda zebem da bi je još koji put i to skoro doživeli. Mi vrlo dobro znamo, kako po našem ustavu teško ide s tim željama, koje se pojavljuju kod narodnog predstavništva. One ostaju često proste prazne želje«.28)

Upravo stoga se u načelnoj debati i nije postavilo pitanje ko je za sudijsku nezavisnost a ko protiv, pa i nije bilo tekvog izričitog izjašnjenja, mada je bilo pojedinih poslanika koji su se iz drugih razloga, dosledni svojim ranijim stavovima, u ovom momentu izjasnili i protiv toga principa.29) Stavovi pojedinih poslanika konfrontirali su se oko mere nezavisnosti, jer su neki poslanici smatrali da je ima dovoljno u vladinom predlogu, a neki drugi da je treba još više obezbediti i dosledno do kraja izvesti.

Posebno je karakterističan stav pojedinih poslanika u pitanju povećanja sudijskih plata. Iako su se izjasnili za doslednu realizaciju principa sudijske nezavisnosti, to im nije smetalo da se istovremeno u velikom broju izjasne protiv povećanja sudijskih plata, kao jedne od garancija te nezavisnosti. Politički stav je preovladao: polazeći od teških poratnih materijalnih prilika u kojima se narod nalazio, ti poslanici su izjavljivali da će glasati protiv povećanja sudijskih plata, uz obrazloženje da ih na to navodi obaveza prema njihovim biračima, za koje izvesno znaju da s uprotiv povećanja činovničkih plata uopšte.

Konačno, kod glasanja, samo se pet poslanika izjasnilo protiv prijema vladinog projekta Zakona o sudijama u načelu,30) iako se to, posle debate, nije moglo kao izvesno očekivati. Bez poznavanja opštih političkih uslova koji su prethodili ovom Zakonu, teško bi se to moglo razumeti. Pored već istaknutih elemenata političke situacije 1880/81. godine, treba dodati još sledeće: zahtevi za sudskom i sudijskom nezavisnošću se vrlo rano ističu: delimično zapisan u Ustavu od 1869. godine, princip sudske nezavisnosti nametao je potrebu detaljnijeg regulisanja i sudijske nezavisnosti, ali uprkos tome sudijska nezavisnost ne postoji sve do 1881. godine. Zato ova skupština, koja je na sebe primila zadatak da definitivno i pozitivno reguliše mnoga politička prava i slobode nije mogla prema pitanju sudijske nezavisnosti da ima drugojačiji načelni stav od onog koji je pokazao rezultat glasanja. Ona nije mogla da se ne složi sa potrebom sudijske nezavisnosti, mada su postojali različiti stavovi o meri te nezavisnosti.

27) Isto, Govor Novaka Miloševića, 462.

28) Isto, 471.

29) Dimitrije Katić.

30) Stenografske beleške narodne skupštine 1880/81, 478.

31) Isto, 462.

Svoje na izgled protivrečne stavove, sami poslanici su najbolje objasnili. Zaključivši pravilno da je nezavisnost sudijska »štit sviju sloboda«, da se bez nje ne može zamisliti ni jedna sloboda i da »samonolja sudska« može »sve građanske slobode, pa ma kako da su ne široko uvedene, potlačiti«,³¹⁾ oni se nisu mogli, vodeći računa o prošlom svom skupštinskom radu« izjasniti u načelu protiv prijema projekta Zakona o sudijama. Jer, upravo ovaj isti skupštinski sastav nekadašnji mladokonzervativci i levi liberali, naprednjaci i radikali) osili su zahteve za političkim pravima i slobodama sve do njihovog stvarivanja, pa i zahtev za sudijskom nezavisnošću. Zato izgleda protivrečno da mnogi poslanici u debati u načelu iznose razloge protiv isvajanja zakona da bi se konačno izjasnili za njegov prijem u načelu. Reč je više o neslaganjima sa konkretno izvedenim garancijama te nezavisnosti, odnosno sa merom sudijske nezavisnosti koja se predlaže, jer se kod isticanja zahteva svakako podrazumevala potpuna sudijska nezavisnost, bez rezervi koje mogu doći od strane jedne vlade ili jedne političke stranke. Zbog toga, što su bili za sudijsku nezavisnost, u debati su se izjašnjavali protiv zakona koji je samo delimično uvodi, jer bi li time i već tada podvukli potrebu njenog potpunijeg obezbeđenja kroz taj isti zakon. Zato će u debati u pojedinostima dolaziti do zraženijih konfrontiranja stavova, pa i nadglasavanja.*)

*) Debata u pojedinostima, zbog značaja pitanja koja je obuhvatila, biće prikazana u posebnom članku, u idućem broju Zbornika.

LOI RELATIVE AUX JUGES EN SERBIE DE 1881

R é s u m é

L'opposition unifiée a réussi en 1880 de renverser en Serbie le régime à la tête duquel se trouvaient les libéraux. Par cet acte a pris fin l'alliance dans les rangs de l'ancienne opposition, car le nouveau gouvernement du parti progressiste n'avait pas dans sa constitution un seul représentant du parti radical. Mais le nouveau régime est resté conséquent à l'ancien programme commun de la politique intérieure et dès la première session de l'assemblée il a commencé à le réaliser.

Une partie de ce programme était destinée à assurer l'indépendance des juges. Le projet du gouvernement de la Loi relative aux juges contenait le principe de l'indépendance des juges, mais il ne l'a pas réalisé jusqu'au bout et de conséquence. Ainsi, par exemple, on avait laissé à la compétence du ministre de la justice de nommer les juges des tribunaux de première instance, ensuite, le ministre de la justice déterminait dans chaque cas concret quel tribunal ordinaire jugera le délit de la faute commise par le juge.

Le comité de l'assemblée qui examinait le projet du gouvernement de la Loi relative aux juges, justement à cause de l'inconséquence marquée du gouvernement dans la réalisation du principe de l'indépendance des juges, ne s'est pas rallié à une opinion unique dans son estimation, mais il s'est divisé en majorité et minorité.

La majorité du comité défendait le projet du gouvernement, en invoquant les besoins et les arguments pour l'adoption de la loi relative aux juges dans laquelle serait mise en relief l'indépendance du juge. Dans son rapport la majorité a souligné que le projet du gouvernement contient les garanties nécessaires de l'indépendance des juges.

La minorité du comité critiquait le projet justement à cause de la mise en application inconséquente du principe de l'indépendance des juges. En même temps elle avait proposé ce qu'il fallait modifier en dans quel sens pour que la loi puisse assurer la position indépendante des juges. Elle a proposé l'élection et non point la nomination des juges des tribunaux de première instance; l'abolition de la fonction permanente de président dans les tribunaux; l'élection de l'un des juges qui exercerait pendant un an cette fonction; que ce soit la cour de cassation et non point le ministre de la justice qui détermine lequel des tribunaux ordinaires jugera dans le cas concret du délit de la faute commise par le juge.

Les débats ont fait ressortir en principe, de même, que l'attitude à l'égard du principe de l'indépendance du juge et son application conséquente ou inconséquente, était l'expression de la situation politique du gouvernement c'est-à-dire de la majorité et de la minorité de l'assemblée. Le gouvernement lutte avec acharnement pour sa prédominance de parti dans la composition des tribunaux, et c'est pourquoi il s'ingénie à porter atteinte au principe de l'indépendance des juges; la minorité de l'assemblée s'est prononcée contre l'augmentation des traitements des juges, quoique la bonne situation matérielle des juges est une des garanties de l'indépendance des juges.

Sur la base des raisons mentionnées, la Loi relative aux juges de 1881 a assuré l'indépendance des juges en Serbie, dans la mesure que le gouvernement du parti progressiste l'a désiré, de les avoir en tant que membres du parti et en tant que juges indépendants.